

Nagyvárad és Bihar a késő középkorban

Tanulmányok Biharország történetéről 12.

Szerkesztette: Zsoldos Attila

Collegium Varadinum
Nagyvárad, 2024

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	7
<i>Pálosfalvi Tamás</i> : Zrednai János váradi püspök és Mátyás király (1457–1464). A nehezen értelmezhető mozzanatok légiója?.....	9
<i>Kristóf Ilona</i> : A váradi székeskáptalan javadalmainak értéke a késő középkorban	43
<i>Fedeles Tamás</i> : Váradi egyházmegyes klerikusok promóciója a Római Kúriában (1436–1523).....	77
<i>C. Tóth Norbert</i> : Biharból Vácra. Adatok Várad város topográfiájához	105
<i>Horváth Richárd</i> : A bihari régió várainak szerepváltozásai a kései középkorban	129
<i>Mikó Gábor</i> : Háború vagy béke? A Magyar Királyság haderejének mozgósításai 1511–1513-ban	149
<i>Bárány Attila</i> : Bihar nemesek útja az országos politikáig: az Ártándiak	173

Biharból Vácra Adatok Várad város topográfiajához

A Váradon működő székes- és társaskáptalanok tagjai között jónéhány Bihar megyéből vagy éppen városból származó kanonok nevével találkozunk.¹ Az lenne a meglepetendő, ha nem lettek volna ilyenek. Hasonlóképpen nem okoz meglepetést, ha a környező megyékben fekvő aradi² vagy erdélyi³ testületekben találkozunk innen származó személyekkel. Korántsem ennyire egyértelmű azonban a helyzet az ország távolabbi vidékein működő ilyen típusú intézmények esetében, itt már inkább zavarba ejtő, ha egy bihari személlyel találkozunk egy több száz kilométerre lévő káptalanban.⁴ Hogyan, kinek a révén kerülhettek oda, juthattak javadalomhoz? A jelen

---

¹ Pl. váradi kanonokok: Bagaméri János, Debreceni Antal, Hosszúaszói Botos István, Köleséri Barnabás, Toldi János, Váradi Mihály, lásd *Kristóf Ilona*: Egyházi középélet a késő középkori Váradon (1440–1526). (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 4.) Pécs 2014. 47., 50., 188. 10. sz., 199. 35. sz., 215. 63. sz., 225. 86. sz., 253. 160. sz., 256. 170. sz.; váradhegyfoki kanonokok: Debreceni Pál, Keresztúri Lőrinc, Székelyhidi György és Újfalui András, lásd *C. Tóth Norbert*: A váradi Szent László királyról elnevezett társaskáptalan megalapítása. *Századok* 157. (2023) 302.

² Pl. Gyántéi István (őr)kanonok (1456–1484), lásd *Kovács István*: Az aradi prépostság javadalmasai a Mátyás-korban. In: *Mátyás király és az Egyház*. Szerk. Fedeles Tamás. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 10.) Pécs 2019. 130.

³ Pl. Belényesi Gergely őrkanonok (1483–1487). Hegyi Géza szíves közlése.

⁴ Pl. az esztergomi székeskáptalanban 1432–1469 között Váradi Albert (*C. Tóth Norbert*: Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543. [Subsidia ad historiam mediaevi Hungariae inquirendam 9.] Budapest 2019. 137.), a kői székeskáptalanban 1494-ben Debreceni András nevű kanonok ismert (*C. Tóth Norbert – Ternováczi Bálint*: Káptalanok a Drávántúlon. A boszniai, kői és szenternyei székeskáptalanok és a pozsegei társaskáptalan középkori archontológiája. [Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 11.] Pécs 2020. 77.), a nyitrai székeskáptalantól pedig Keresztúri Balázs éneklőkanonok (1492–1506), aki egyúttal győri kanonok is (1504–1519) is volt, valamint Köleséri Ferenc kanonok (1495) neve (*C. Tóth Norbert*: A nyitrai székeskáptalan archontológiája. Archontologia Nitrianskej sídelnej kapituly 1111–1526. [Subsidia ad historiam mediaevi Hungariae inquirendam 10.] Budapest 2019. 34., 52.) bukkan fel.

tanulmányban két⁵ olyan személy pályafutását fogom bemutatni, akik a váci székeskáptalanban rendelkeztek javadalommal, ráadásul a két kanonokra vonatkozó adatok feltárása során folytatott célzott kutatások révén olyan új források kerültek elő, amelyek kiegészítik tudásunkat a középkori Várad városának eddig ismert helyrajzával⁶ kapcsolatban. Mindezek után lássuk a két kanonok életére vonatkozó adatainkat a váci székeskáptalanban történt feltűnésük időrendjében.

1. Ottományi István kanonok

Az első személyt, Ottományi István váci kanonokot csak egy említés erejéig ismerjük, mégpedig 1488-ból, amikor a káptalan kiküldöttjeként tanúja volt a királyi ember által elvégzett vizsgálatnak Nógrád megyében.⁷ Természetesen ebből az egy adatból sem kanonoksága kezdetét, sem pedig végét nem tudjuk meghatározni. A kanonok névadó települése a középkorban az albisi Zólyomi család birtoka volt,⁸ és Váctól gyalogúton mintegy 270 km-re fekszik. Vajon hogyan, illetve kinek a révén jutott be a székeskáptalanba? Konkrét adatok hiányában csupán találgathatunk, de egy halvány nyomunk talán akad. A váci püspöki székből István kanonoksága idején immáron 15 éve (ecsedei) Bátor Miklós ült (egészen 1506-ig),⁹ akinek családja — ek-

---

⁵ Volt egy harmadik is, Bajoni István, de ő az esztergomi székeskáptalanban kezdte a pályáját (1474) és utána szerzett Vácon javadalmat (1478) magának, lásd *C. Tóth Norbert*: A váci székeskáptalan archontológiája 1200–1543. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 16.) Budapest 2023. 86., *C. Tóth N.*: Az esztergomi székes- és társaskáptalanok i. m. 87.

⁶ Lásd *Szende Katalin*: „Civitas opulentissima Varadiensis” In: Nagyvárad és Bihar a korai középkorban. Szerk. Zsoldos Attila. (Tanulmányok Biharország történetéről 1.) Nagyvárad 2014. 101–129., illetve térképmelléklet.

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: MNL OL DL) 19 434., *C. Tóth N.*: Váci székeskáptalan i. m. 86.

⁸ *Jakó Zsigmond*: Bihar megye a török pusztítás előtt. (Település- és népiségtörténeti értekezések 5. sz.) Budapest 1940. 311. (449. sz.), *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I–III., V. (Hunyadiak kora Magyarországon) Budapest 1890–1913. (a továbbiakban: Csánki) I. 618.

⁹ *C. Tóth Norbert*: Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27.) Győr 2017. 105.

koriban — több birtokkal is rendelkezett a megyében (Komlós, Nagy- és Kisbaj, Belzerénd, Érpályi),¹⁰ de a Szabolcs¹¹ és Szatmár¹² megyeiek sem estek távol Ottomány településtől.¹³ Az előbbieket alapján tehát elképzelhető, hogy valamilyen úton-módon a Bátorai család „fedezte fel” Istvánt és azután Miklós püspök egyengette további útját a testületbe. E „pályafutásra” jó példa lehet a szomszédos Szatmár megyéből származó Szennyesi Péter főesperes (†1513 előtt), akinek javadalomviselése sajátos módon ugyan — mint majd látni fogjuk —, de kapcsolódik a másik vizsgált személyhez. A Szennyesi-rokonság a Szatmár megyei kisbirtokos nemesség sorait gyarapította.¹⁴ Közülük többen is a Bátoriak emberének számítottak,¹⁵ így az 1430-as években Ambrus és Benedek, 1462-ben pedig Kelemen és Tamás volt általuk kijelölt királyi ember egy-egy birtokügyben,¹⁶ de találunk közöttük Parlagi,¹⁷ illetve Meggyesaljai Móroc familiárist¹⁸ is. A váci székeskáptalanban valamikor 1513 előtt kanonoki javadalmat és főesperesi hivatalt viselő Szennyesi Péter¹⁹ egyelőre nem „köthető” össze sem az 1470-es,²⁰ sem pedig

---

¹⁰ Documenta ad historiam familiae Bátorii de Ecsed spectantia I. Diplomata 1393–1540. Közzéteszi Horváth Richárd, Neumann Tibor, C. Tóth Norbert. Szerk. C. Tóth Norbert. (A nyíregyházi Jósa András Múzeum Kiadványai 67.) Nyíregyháza 2011. (a továbbiakban: Doc. Bath.) 115., 128. és 132.

¹¹ *Németh Péter*: A XI–XIV. századi Szabolcs megye települései. Nyíregyháza 2023. passim.

¹² *Németh Péter*: A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig. (A nyíregyházi Jósa András Múzeum Kiadványai 60.) Nyíregyháza 2008. passim.

¹³ 1479-ből ismert egy Ottományi Péter fia György krakkói egyetemista (*Haraszti Szabó Péter – Kelényi Borbála – Szögi László*: Magyarországi diákok a prágai és a krakkói egyetemeken 1348–1525. II. [Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 2.] Budapest 2017. 219. (2014. sz.).

¹⁴ *Németh P.*: Szatmár megye i. m. 292–293. (460. sz.).

¹⁵ A királyi stb. embereket a kedvezményezett fél jelölte saját ismeretségi, familiárisi köréből, vö. *Engel Pál*: Királyi emberek Valkó megyében. In: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Válogatta, szerk., a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. (Milleniumi magyar történelem. Historikusok) Budapest 2003. 592.

¹⁶ Doc. Bath. 62., 66., 88., 89.

¹⁷ 1471: Szennyesi Péter (MNL OL DL 55 948.).

¹⁸ 1490: Szennyesi György (Doc. Bath. 162.).

¹⁹ *C. Tóth N.*: Váci székeskáptalan i. m. 49.

²⁰ 1470: Illés (A zichi és vásonkői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő I–XII. Szerk. Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső, Kammerer Ernő, Döry Ferenc, Lukcsics Pál. Pest–Budapest 1871–1931. XI. 46.), 1474: Ambrus, Kelemen fia György, Benedek, Tamás fia Benedek,

az 1490-es évekből ismert családtagokkal,²¹ de az biztosnak tűnik, hogy Szatmár megyéből és talán a Bátoriak révén érkezett Vácra.

2. Mocsmolnai Balázs

Javadalmi

A másik személy, aki egyúttal a tanulmány megírásának alapötletét is szolgáltatta, Mocsmolnai Balázs. A szikár archontológiai adatok szerint 1505-ben már a váci székeskáptalan tagja volt mint kanonok és pesti főesperes, majd 1526 második felében elnyerte az örkanonokságot, emellett 1511 és 1513 között (buda)felhévizi kanonoksággal is rendelkezett.²² Ha mármost az adatok mögé nézünk, akkor a következőket mondhatjuk. Mocsmolna település Bihar megyében feküdt, az adattárak az első konkrét adatokat a falura az 1552. évi adóösszeírásból ismerik, de feltételezik korábbi létrejöttét. Ekkor — és valószínűleg korábban is — a váradi püspökség birtoka volt, a 17. században elnéptelenedett és területét Hegyközpályi olvasztotta magába.²³

Péter, Pál, Lóránt, Kelemen, Elek fia Péter, Benedek (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény [a továbbiakban: MNL OL DF] 278 881. pag. 97.).

²¹ 1491–1507: György (Doc. Bath. 169., MNL OL DL 86 735.), szabolcsi szolgabíró 1492–1493 (*C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás – W. Kovács András*: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II. Megyék. [Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak] Budapest 2017. II. 250.), 1489–1499: Pál (Szabolcs megye hatóságának oklevelei II. [1387–1526] [A nyíregyházi Jósza András Múzeum Kiadványai 53.] Budapest–Nyíregyháza 2003. [a továbbiakban: Szabolcs II.] 682. sz., A Perényi család levéltára 1222–1526. Közzéteszi Tringli István. [A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 44.] Budapest 2008. [a továbbiakban: Perényi] 659., 693. sz.), 1499: Márton (Perényi 694. sz.); 1499–1507: Illés fia Tamás és felesége, Dorottyia (Perényi 694. sz., Szabolcs II. 736. sz., MNL OL DL 72 090., 86 735.); 1507: Balázs (MNL OL DL 86 735.).

²² *C. Tóth N.*: Váci székeskáptalan i. m. 60., 44.

²³ *Jakó Zs.*: Bihar megye i. m. 303. (417. sz.), vö. *Engel Pál*: Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről. Eötvös Loránd Kutatóhálózat Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest 2021. (<https://tti.abtk.hu/9-egyeb-hirek/4304-megujult-engel-pal-adatbazisa-a-kozepkori-magyarorszag-digitalis-atlasza>) pontkód: 3BI86. A települést Csánki I. nem ismeri; nyoma Bihar településtől 2 km-re délkeletre van.

Mocsmolnai első említésekor, csakúgy mint Ottományi esetében, Bátori Miklós ült a főpapi székekben, így javadalomhoz jutása szintén hozzáköthető. A pontos időpontot azonban nem tudjuk: a pesti főesperességben ugyanis Balázs előtt 1497-ben említenek egy Péter nevű személyt.²⁴ E Péter esetében halványan felmerül, hogy azonos lehet a már többször említett Szennyesi Péterrel. Azokban az oklevelekben ugyanis amelyekben szerepel, nincsen kitéve a főesperesség neve,²⁵ ennek elhagyása általában a székesegyházi főesperesek esetében fordul elő. Ugyanakkor az említett oklevelek témája alapján — Szennyesi végrendeletileg házát Mocsmolnai Balázs pesti főesperesre hagyta — felmerülhet azonossága az 1497-ben szereplő Péter pesti főesperessel is. A kérdés egyelőre nem eldönthető, akár így volt, akár nem, a megoldáshoz, mivel Szennyesi mindkétszer „néhai”-ként szerepel, közelebb nem jutunk. Hasonlóképpen hiányosak az ismereteink Mocsmolnai pályafutása, illetve élete vége felől: utoljára 1526 második felében szerepel mint örkanonok, de hivatalviselésének végét, mivel az utána következő javadalmas neve — ha volt egyáltalán — Vác városának oszmánok általi elfoglalásáig (1543) nem kerül elő a forrásokban.

Mocsmolnai Balásznak a vácin kívül volt még másik javadalma is, mégpedig a Budafelhévízen működő — a korábbi stefanita keresztes egyházból a 15. század közepén „fejlesztett”²⁶ — társaskáptalanban. Az intézmény vezetője az 1470-es évektől fizetésekiegészítés gyanánt nyerte el a mindenkori uralkodótól a javadalmat, így a kancellárok közül Filipec János váradi, Szatmári György veszprémi, váradi, majd pécsi püspök, a kincstartók közül pedig Szentlászlói Osvát zágrábi püspök és Vémeri Zsigmond leleszi répost.²⁷ A vonatkozó, 1511 és 1513 közötti években már egy évtizede Szatmári György tartotta kezén a jövedelmeket, aki veszprémi püspöksége (1499–1501) idején²⁸ kapta meg,²⁹ és az 1500. évi György-napra összehí-

---

²⁴ C. Tóth N.: Váci székeskáptalan i. m. 60.

²⁵ Lásd: Függelék 3–4. sz.

²⁶ Kubinyi András: Budafelhévíz topográfiája és gazdasági fejlődése. Tanulmányok Budapest Múltjából 16. (1964) 117.

²⁷ Kubinyi A.: Budafelhévíz i. m. 117., C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak) Budapest 2016. 70–71., 131.

²⁸ C. Tóth N.: Főpapi archontológia i. m. 117.

²⁹ Cameralia documenta pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536) I–II. Feltárta, szerk. és közreadja Lukcsics József, Tusor Péter, Fedeles Tamás. Szerkesztő-

vott országgyűlésen hozott törvény 31. cikkelye alapján haláláig viselhette és viselte is azt.³⁰ A felhévízi társaskáptalan tagjai közül jelenleg csupán négynek, Pápai János (1491), Apari Gergely és Tolnai Menyhért (1511), továbbá Mocsmolnai Balázs (1511–1513)³¹ neve ismert. Ráadásul az utóbbi három ugyanazon oklevélben szerepel, amikor Apari Gergely — főleg öregsége miatt — a Balázs és Menyhért háza között lévő vásárolt házát és más egyebeket saját intézményében, a felhévízi Szentháromság-egyházban lévő Szent Katalin-oltárra, illetve testvérületre hagyta.³² Mocsmolnain kívül a másik két kanonok névadó települése Tolna megyére,³³ azontúl pedig a pécsi egyházmegyére utal. Apari Gergely önmagát jellemző életkora (*ipse senio iam confectus circumspiciens diligenter animum*) alapján még Szatmári valamelyik elődje alatt kerülhetett be a társaskáptalanba. Tolnainál nem eldönthető a kérdés, Mocsmolnai viszont nagy valószínűséggel Szatmári Györgytől nyerhette el a javadalmát. A feltételezésünket egy általános és egy konkrét adat támasztja alá: a kancellár rövid veszprémi püspöksége után előbb a váradi (1501–1505), majd a pécsi egyházmegye élén (1505–1522) állt,³⁴ tehát „szolgálati” egyházmegyei átfedésben vannak a két kanonok származási helyével, jóllehet ez önmagában nem bizonyít semmit. A másik, Mocsmolnai esetében viszont fontosabb nyom az ügynevezett körmendi kolostorper kapcsán született ítéletlevélben található: az ügyben a pápa 1517. szeptember elején Szatmári György pécsi püspököt jelölte ki

---

társ: Nemes Gábor. (Collectanea Vaticana Hungariae I/9–10.) Budapest–Róma 2014. II. 1346. sz.

³⁰ *Farbaky Péter*: Szatmári György, a mecénás. (Művészettörténeti Füzetek 27.) Budapest 2002. 17., 1521: MNL OL DL 106 083. pag. 610.

³¹ *Kubinyi András*: Polgári értelmiség és hivatalnokréteg Budán és Pesten a Hunyadi és a Jagelló-korban. In: Tanulmányok Budapest középkori történetéből II. Budapest 2009. 612. — Az első kivételével a mai jelzetük: MNL OL DL 106 083. pag. 59., Függelék 1–4. sz.

³² *totalem domum suam emptitiam in vicinitatibus honorabilium magistrorum a septentrionali Blasii de Mochmolna, a meridionali plagis Melchioris de Tolna canonicorum dicte ecclesie Sancte Trinitatis sitam [...] altari eiusdem Sancte Katerine in dicta ecclesia Sancte Trinitatis fundate consequenterque manibus confraternitatum vulgo kalandosanak eiusdem altaris dedicasset adidissetque et assignasset, immo dedicavit tradiditque et assignavit* — MNL OL DL 106 083. pag. 59.

³³ *Engel P.*: Digitális térkép i. m. Apar (pontkód: 1TO194), Tolna(vár) (pontkód: 1TO14.); ez utóbbi név természetesen utalhat egyszerűen a megyére is.

³⁴ *C. Tóth N.*: Főpapi archontológia i. m. 112., 92.

bírónak,³⁵ az eljárás 1518. május 4-től két héten át zajlott a budai Szent György-egyházban a Szatmári által kijelölt helyettese, Vitéz Mihály fehérvári kispósta³⁶ vezetésével.³⁷ A Vitéz, illetve a közjegyző által kibocsátott június 17-i iratnak mindösszes két tanúja volt, az egyik nemes Morgai (*Margay*) Miklós, a másik pedig hősnünk, Balázs.³⁸ Jóllehet egy közjegyzői oklevél tanújának lenni nem jelent önmagában kiemelt megbízatást, ugyanakkor az, hogy mindössze ketten szerepelnek így, mégis csak azt bizonyítja, hogy fontos emberek³⁹ voltak Szatmári számára. Mindent egybevetve a 16. század elején Mocsmolnai Balázsnak ismer(e)tsége és/vagy általunk nem ismert tevékenysége nyomán legalább két jelentős pártfogója akadt Bátor Miklós és Szatmári György püspökök személyében. Az utóbbinál helyzete a későbbiekben sem változott, amint arról Balázs tevékenysége kapcsán lesz még szó, de Vácott igen. A püspöki székben történt sorozatos váltások után az 1510-es évek elejére némileg megrendült a helyzete, és noha a jelek szerint hosszabb távon nem lett következménye az ügynek, mégis rövidtávon nem kevés bosszúságot és — nem mellesleg — komoly anyagi hátrányt okozott Balázsnak. De miről is van szó?

---

³⁵ *Erdélyi Gabriella*: Egy kolostorper története. Hatalom, vallás és mindennapok a középkor és újkor határán. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 38.) Budapest 2005. 30.

³⁶ A fehérvári Szent Miklós társaskáptalan prépostja volt, lásd *Köblös József*: Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. (A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával) (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12.) Budapest 1994. 376. 121. sz. (1524), további adat: 1519: MNL OL DF 257 180.

³⁷ *Erdélyi G.*: Egy kolostorper története i. m. 39.

³⁸ The register of a convent controversy (1517–1518). Pope Leo X, Cardinal Bakócz, the Augustians, and the observant Franciscans in contest. Edited by Gabriella Erdélyi. (Collectanea Vaticana Hungariae II/1. – História Könyvtár, Okmánytárak 3.) Budapest 2006. 194.

³⁹ A jelen esetben nem tudni, hogy melyik Morgai, az apa vagy a fia volt-e tanú. 1500-ban még csak Mátyás fiai, Miklós és Mihály (MNL OL DL 102 288.), 1514-ben egy ügyvédvállásban a két Miklós (Formularium ecclesiae Strigoniensis. Edendo operi praefuerunt Petrus card. Erdő, Cornelius Szovák, Petrus Tusor coadiuvantibus Gabriele Sarbak, Theresia Horváth, Adamo Porubszky. [Collectanea Studiorum et Textuum I/4.] Budapest 2018. 616.), szerepel, míg 1525-ben Miklós és fia, Miklós királynéi titkár kaptak adományt a királytól (MNL OL DL 89 218.). Az idősebb Miklós tolnai esküdt ülnök (1488), országgyűlési követ (1505, 1518) és tolnai alispán (1525), a testvére, Mihály szintén alispán (1501–1502, 1505–1508) vol, lásd *C. Tóth N. – Horváth R. – Neumann T. – Pálosfalvi T. – W. Kovács A.*: Archontológia i. m. II. 271., 272., 276., 513., 518.

Bátori Miklós püspök több mint három évtizedes szolgálata után, valamikor 1506. február 23-át követően halt meg. A főpapi székben előbb Gosztonyi János (1507–1509) — királyi alkancellár, a néhai Anna királyné titkára⁴⁰ —, majd Várdai Ferenc — királyi titkár és egyúttal kincstartó (1509–1510)⁴¹ — követte.⁴² A problémák Várdai püspöksége (1509–1513) alatt keletkeztek, amint erről Mocsmolnai Balázsnak a budai káptalan előtt 1513. január 30-án tett tiltakozásaiból értesülünk. A két felvallás szövege kiegészíti egymást, így érdemes egyben kezelni azokat. Balázs elmondása szerint tehát egykor Szennyesi Péter végrendeletileg ráhagyott egy, a váci kanonokoron lévő házat,⁴³ amelyet ő bírói úton rengeteg költséggel szerzett vissza kanonoktársától, Pesti Páltól. Ennek megtörténte után ismeretlen időpontban az új püspök, Várdai Ferenc a váci házat Pesti Pálnak adta, aki abba be is költözött. Majd január 28-án, amikor Balázs bizonyos ügyei intézése végett elhagyta Felhévízen lévő házat, a mondott Pál váci kanonok és testvérei, akik egyébként halálosan meg is fenyegették Balázst, álkulccsal betörték hozzá és elvitték a váci házra vonatkozó okleveleit, illetve ott őrzött pénzét, valamint különféle egyéb holmijait és javait.⁴⁴ Az ügy folytatását nem ismerjük, ráadásul Pesti Pálra ez az egyetlen adatunk,⁴⁵ így akár az is elképzelhető, hogy a viszály végül — immáron Szalkai László püspökség alatt (1513–1523)⁴⁶ — valahogyan megoldódott.

Kanonoki tevékenységének emlékei

Mocsmolnai Balázs váci kanonokságára összesen tíz forrásunk van, amelyek négy csoportba sorolhatók. Az egyikről, a körmendi kolostorperben való közreműködéséről már esett szó fentebb, a másodikba szintén egyetlen irat tartozik: neve szerepel a váci székeskáptalan utolsó ismert méltóságos

---

⁴⁰ *C. Tóth N. – Horváth R. – Neumann T. – Pálosfalvi T.*: Archontológia i. m. I. 72., 161.

⁴¹ Uo. 132.

⁴² *C. Tóth N.*: Főpapi archontológia i. m. 105. (már 1507. febr. 9-én is püspök: MNL OL DF 249 770.), 106.

⁴³ factum scilicet cuiusdam domus sue Wacie in serie domorum canonicalium habite — Függelék 3. sz.; quandam domum suam Wacie in serie domorum canonicalium habitam — uo. 4. sz.

⁴⁴ Függelék 3–4. sz.

⁴⁵ *C. Tóth N.*: Váci székeskáptalan i. m. 100.

⁴⁶ *C. Tóth N.*: Főpapi archontológia i. m. 106.

privilegiumában.⁴⁷ A harmadik csoportot azok a hiteleshelyi kiadványok alkotják, amelyek nélkül az egyházi archontológiák gyakorlatilag összeállíthatatlanok lennének. Balázsnak mindösszes három káptalani kiküldetésére maradt fenn adat, igaz meglehetősen fontos ügyben kellett hiteleshelyi tanúbizonyosággént jelen lennie: az 1510-es évek elején Óbuda városa és a budai káptalan között zajló perben,⁴⁸ amelybe a város oldalán Szalkai László deák, diósgyőri és óbudai várnagy, a királyi gyermekek jövedelmeinek kormányzója (1508–1513)⁴⁹ mint a királynéi város kormányzója is beavatkozott, Balázs 1511-ben és 1512-ben is káptalani kiküldött volt.⁵⁰

A negyedik csoportba tartoznak a váci kanonokságára és pesti főesperességére vonatkozó legfontosabb oklevelek (mivel örkanonokságát — mint alább majd látjuk — teljesen más forrás említi, így azzal kapcsolatos tevékenységéről csak általánosságban tudnánk beszélni). A féltucat forrás évköre alig másfél évet ölel át, de e hónapok meglehetősen eseménydúsak voltak hősünk szempontjából. Valamikor az 1505. év elején Balázs főesperes, valószínűleg a korábbi gyakorlatának megfelelően, megküldte az értesítést a főesperességébe tartozó plébánosoknak, hogy a neki járó katedraticumot — magyarul székpénznek is szokás nevezni — fizessék meg.⁵¹ Az egyes főesperesek jövedelmének nagyobb része — a 13. századtól létező kanonoki javadalmukon túl — főleg három helyről származott: az egyik a kerületükben beszedett püspöki tizedek negyede.⁵² A másik az említett székpénz (*cathedraticum*), amelyet a főesperes alárendeltségébe tartozó plé-

---

⁴⁷ C. Tóth N.: Váci székeskáptalan i. m. 162.

⁴⁸ Kanyó Ferenc: Óbuda városa és polgársága a későközépkorban (1301–1541). In: Ezer éve Óbudán. Tanulmányok az Óbudai Szent Péter és Pál Főplébánia történetéből. Szerk. Dr. Simon Katalin, Vindus Melinda. Budapest 2015. 39.

⁴⁹ C. Tóth N. – Horváth R. – Neumann T. – Pálosfalvi T.: Archontológia i. m. I. 164.

⁵⁰ MNL OL DL 106 063–106 064., 106 066.

⁵¹ Az eset ismertetését, illetve az oklevelek Pettkó Béla 1929-ben készült fordításában közlő magyar szövegét lásd *Lantos Antal*: Kerületünk ősi falvai Mohács előtt. (Kertvárosi helytörténeti füzetek 10. szám.) Budapest 2007. 50–61., *Lantos Antal*: Rákosszentmihály története I. A kezdetektől az önállóságig. (Kertvárosi helytörténeti füzetek 45. szám.) Budapest 2017. 47–60. (a forrásokat változatlan szöveggel közli, ezért csak az előbbi munkát fogom idézni).

⁵² Hegyi Géza: Az egyházi tized intézményrendszerének változásai a középkori erdélyi egyházmegyében. In: Határon innen és túl. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Szerk. Kádas István, Weisz Boglárka. (Magyar történelmi emlékek. Értekezések) Budapest 2021. 191., 193–194.

bániák, illetve 1493-tól a kápolnák után is fizetni kellett. Összege korábban változó volt, de az 1498. évi szabályozástól kezdve egy forint volt a templomok, ennek fele pedig a kápolnák után, azaz a főesperes joghatósága alá tartozó egyházak száma jelentősen befolyásolta összegét. A harmadik pedig a főesperes egyházi bíróságán folyó perekből származó ügyviteli bevételek, továbbá a bírságpénzek öt (mint bírót) illető része.⁵³

Mocsmolnai Balázs az addig folytatott eljárásával szemben ezúttal a cinkotai és szentmihályi plébánosoktól — csakúgy, mint 30 évvel korábban elődje, Décsi Jakab⁵⁴ — is követelte az adó megfizetését,⁵⁵ akik azonban a települések lakosságának, illetve birtokosainak, a nyulakszigeti apácáknak a támogatásával nem voltak hajlandók teljesíteni a követelést. Tették ezt arra történő hivatkozással, hogy az apácák birtokain lévő plébániák mentesek ezen adó alól (is); amiben történetesen igazuk is volt.⁵⁶ Balázs főesperes erre egyházi büntetéssel (*interdictum*) sújtotta őket. A nyulakszigeti apácák ügyvédjük, Verbői Callixtus⁵⁷ útján természetesen azonnal bepanaszolták a főesperest — egy későbbi adat szerint előbb a váci,⁵⁸ majd — az esztergomi vikárius előtt, aki maga elé idéztette Balázst, de a főesperes nem jelent meg. Így Tommaso Amadei de Ferrara esztergomi vikárius (1495–1510)⁵⁹ egyrészt feloldotta a cinkotai és szentmihályi népeket a rájuk kimondott *interdictum* alól, másrészt újból

---

⁵³ *Szentirmai Sándor*: A főesperesek jogállása Magyarországon a középkor folyamán. In: A középkori magyar egyház. Válogatott kánonjogtörténeti tanulmányok. A tanulmányokat magyarra fordította Báling Péter, Buják Gábor, Lados Tamás, Thoroczkay Gábor. Szerk. Thoroczkay Gábor. (Az Árpád- és Anjou-kor magyar egyházi archontológiájának kérdései 2.) Pécs 2021. 119–120.

⁵⁴ MNL OL DL 17 614. (vö. *Lantos A.*: Kerületünk ősi falvai i. m. 48–49.). Décsi Jakab 1467 és 1478 között volt pesti főesperes (*C. Tóth N.*: Váci székeskáptalan i. m. 59.).

⁵⁵ pro quibusdam pensis privatis debitis seu pensis censibus cathedraticis, quos falso assereret — MNL OL DL 21 417.

⁵⁶ Vö. *Kiss Gergely*: Királyi egyházak a középkori Magyarországon. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 3.) Pécs 2013. 71.

⁵⁷ Személyére lásd *C. Tóth N.*: Esztergomi székes- és társaskáptalanok i. m. 264–266., 268., 272.

⁵⁸ coram vicario ecclesie Waciensis quedam causa [orta] fuisset et suscitata, que etiam per prefatas dominas exponentes certis et rationabilibus ex causis in presentiam vicarii ecclesie Strigoniensis quodam modo deducta fuisset – MNL OL DL 21 479. (II. Ulászló király 1506. szept. 15-i oklevele Pest megye hatóságához).

⁵⁹ *C. Tóth N.*: Esztergomi székes- és társaskáptalanok i. m. 259.

megidézte egyházi büntetések terhe alatt Balázs főesperest maga elé.⁶⁰ Egy hónappal később a vikárius általános parancsában elrendelte, hogy az apácákat senki ne merje zaklatni sem egyházi ügyekben, sem pedig a különféle egyházi adók megfizetése tárgyában, mivel közvetlenül az Apostoli Szentszék, illetve az esztergomi érsek alá tartoznak, ezáltal pedig ők ki vannak véve valamennyi egyházmegyei bíró joghatósága alól, továbbá a tizedet és minden más egyházi adót sem kell megfizetniük.⁶¹ A következő hónapokban Balázs sem tétlenkedett, hanem megpróbálta vélt igazát érvényesíteni, és — miután a királyi kúriában kieszközölt egy királyi parancsot —, világi kar, azaz Pest megye hatóságának a segítségét igénybe véve az apácák Szentmihály falujában élő jobbágyainak ökreit elhajtatta, majd azokból 27 darabot kétszáz forint értékben megtartott magának. A jobbágyokat ért kár ügyében az apácák egyfelől a királyi kúriában, ahonnan az ügy megtárgyalását a Mihály-napra összehívott országgyűlésre halasztották,⁶² másfelől ismét az esztergomi vikárius előtt tettek panaszt, aki ismételten megidézte Balázst.⁶³ A vikárius pár hónappal későbbi oklevele szerint a főesperes korábbi ítélete értelmében nem adott elégtételt sem az ökrökért, sem a jobbágyokat és az apácákat ért egyéb sérelmekért, ezért egyházi büntetéssel sújtotta. Hozzáteve, ha Balázs teljesíti a rá kirótt büntetéseket, akkor feloldja azok alól, minderre pedig kiközösítés terhe alatt utolsó határidőként 1506. évi György-napot jelölte ki számára az esztergomi szentszék előtt. Május elején aztán a Tommaso Amadei vikárius által a betegsége miatt maga helyett kinevezett Nyási Demeter kánonjogi doktor, esztergomi kanonok⁶⁴ előtt Balázs nevében János váci éneklőkanonok,⁶⁵ az apácák nevében pedig a már említett Callixtus szepesi kanonok jelent meg, akik előadták álláspontjukat, amely alapján elmondható, hogy mindkét fél ragaszkodott igazához, illetve Balázs valójában a valótlanághoz. Nyási De-

---

⁶⁰ 1505. márc. 19. (MNL OL DL 21 417., vö. *Lantos A.*: Kerületünk ősi falvai i. m. 50–51.).

⁶¹ 1505. ápr. 22. (MNL OL DL 21424., vö. *Lantos A.*: Kerületünk ősi falvai i. m. 53–54.).

⁶² 1505. szept. 15. (MNL OL DL 21 478., vö. *Lantos A.*: Kerületünk ősi falvai i. m. 55.).

⁶³ 1506. jan. 10. (MNL OL DL 21 526., vö. *Lantos A.*: Kerületünk ősi falvai i. m. 55–57.).

⁶⁴ in dicto vicariatus officio propter nostram infirmitationem per nos iudice surrogato — MNL OL DL 21 557/1. — Demeter 1504-től volt kanonok, e helyettesítését eddig nem ismertem (*C. Tóth N.*: Esztergomi székes- és társaskáptalanok i. m. 148., vö. uo. 259.).

⁶⁵ E János neve, mivel annak idején őt is szepesi (éneklő)kanonoknak véltem, nem szerepeltettem a váci éneklőkanonokok között, noha Nagyrévi András (1505) és Csegei Lőrinc (1511) között pont „elfér” 1506. máj. 5-i kelettel (vö. *C. Tóth N.*: Váci székeskáptalan i. m. 37.).

meter helyettes bíró ennek megfelelően úgy ítélte, hogy Balázst, amennyiben a felszólítását követő tíz napon belül nem engedelmeskedik és téríti meg az apácáknak és népeiknek okozott károkat és jogtalanságokat, akkor az engedtlensége és macacssága miatt kiközösíti és örökre megátkozza, egyúttal pedig elrendeli döntése templomokban és Balázs házánál történő kihirdetését.⁶⁶ A súlyos ítélet kilátásba helyezésének — ami egyúttal váci javadalmai elvesztéséhez is vezet(het)ett volna — meglett az eredménye: a főesperes 1506. június 7-én a székeskáptalan előtt vállalta, hogy az ökrök elhajtása, illetve az apácáknak okozott jogtalanságok kiegyenlítésére a korábbi ítéletben szereplő 400 aranyforint helyett — a Battyányi Benedek kincstartó, (Szalkai) László alkincstartó,⁶⁷ Dési Imre (asztalnokmester)⁶⁸ és más nemesek által létrehozott megegyezés értelmében — 150 aranyforintot fizet. Továbbá kötelezte magát a főesperességben őt követő utódai nevében is, hogy a katedraticumot soha többé nem fogja/fogják követelni az apácák birtokain lévő egyházak plébánosaitól, illetve ha mégis megtenné(k), akkor életbe lép a vikárius(helyettes) ítélete, amely szerint kétezzer forintban lesz(nek) elmarasztalva.⁶⁹ Az ügy ezzel jelen tudásunk szerint lezárult.

A váradi ingatlanok

A „hivatali” pálya áttekintése után ideje áttérni Balázs kanonok családjára. A feltárt forrásaink arra sajnos nem adnak lehetőséget, hogy közvetlen felmenőit bemutassuk, mivel egyetlen forrásban sem nevezik meg apját, illetve nincsen olyan sem, amiben a szűkebb családjára lennének adatok, nem úgy távolabbi rokonságára, pontosabban rokonára. E rokon kapcsán, ha némiképp kerülő úton is, még vagyoni helyzetére is tudunk következtetni, nem mellesleg pedig e források fontos építőkövei lehetnek Várad város és közvetlen környezete megismerésének. Lássuk először magukat a forrásokat!

---

⁶⁶ 1506. máj. 5. (MNL OL DL 21 557/1., vö. *Lantos A.*: Kerületünk ősi falvai i. m. 57–61.). Az oklevél két példányban maradt fenn, az idézett 1506. évvel, a másik példánya (MNL OL DL 21 557/2.) viszont 1507. évvel, a váci archontológiában ez utóbbi dátummal vettem fel, nem ismerve az ügyet, illetve e példányt tekintve „eredeti”-nek.

⁶⁷ *C. Tóth N. – Horváth R. – Neumann T. – Pálosfalvi T.*: Archontológia i. m. I. 132.

⁶⁸ Uo. 116. (az oklevélben *Desry*-nek olvasható, de mindhárom személy *magnificus*-ként szerepel, így valószínűleg róla van szó).

⁶⁹ MNL OL DL 21 573.

1512. augusztus 30-án megjelent a budai káptalan előtt Tűgyártó Pál váradi lakos, majd elmondta, hogy ő egyrészt testvéri szeretetből, másrészt az eddigi és a jövőbeni számtalan segítségért, amelyet Balázstól kapott és kapni fog, a Várad város Nagysziget nevű negyedében fekvő kőházát a kerttel és építményekkel — amelynek északról Nyerges Benedek, délről pedig Varga Mihály váradi polgárok házai a szomszédai —, továbbá a Várad város *Serefel* nevű promontoriumán lévő szőlőjét — amelynek északról Csaplár Benedek, délről pedig Lovász Antal szőlője a szomszédai — minden haszonvételével és tartozékával, úgymint a borsajtóval és a szolgálmi úttal örökre és visszavonhatatlan birtoklásra Mocsmolnai Balázs váci kanonok pesti főesperesnek adományozta.⁷⁰ Két nap múlva Balázs is megjelent a káptalan előtt és szintén testvéri szeretetből és a sok testvéri segítségért a Pál által neki adományozott kőház és szőlő haszonélvezeti jogát élete végéig átengedte Pál váradi polgárnak.⁷¹

A harmadik forrásunk a váci káptalan 1526. év második felében kibocsátott oklevele: e szerint a káptalan előtt Tűgyártó Pál váradi polgár bizonyos nehézségei miatt a Várad város Sziget nevű negyedében, a káptalani soron fekvő házát 150 aranyforintért elzálogosította Mocsmolnai Balázs váci örkanonoknak.⁷²

A három forrás ismertetése után rögvest adódik az első kérdés: vajon ugyanarról a házról van-e szó 1512-ben és 1526-ban? Jelenlegi tudásunk szerint erre a válasz az, hogy biztosan nem. A második kérdés is adja magát: meg tudjuk-e határozni a Balázs és Pál közötti rokoni viszony fokát? Sajnos, a felelet erre szintén nem. Egyrészt Várad városából, illetve külvárosaiból a középkorban nincsen adatunk Tűgyártó nevű családra,⁷³ másrészt — amint

---

⁷⁰ Függelék 1. sz.

⁷¹ Függelék 2. sz.

⁷² Függelék 3. sz.

⁷³ Átnéztem Balogh Jolán (*Balogh Jolán: Varadinum. Várad vára II.* [Művészettörténeti füzetek 13/2.] Budapest 1982. 45–60.) és Jakó Zsigmond adattárát (*Jakó Zs.: Bihar megye i. m. 381–383.*), a Lakatos Bálint által felsorolt „váradi” kiadványokat (*Lakatos Bálint: Mezővárosi oklevelek. Települési önkormányzat és írásbeliség a késő középkori Magyarországon, 1301–1526.* [Magyar történelmi emlékek. Adattárak] Budapest 2019. 640–642.), továbbá a Várad melletti kápolnai pálos kolostor levéltárát (MNL OL Q_312 / Kápolna; Documenta artis Paulinorum. A magyar rendtartomány monostorai I. A–M. [Az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportjának forráskiadványai X.] Budapest 1975. 191–195.), de ilyen nevű személyre nem akadtam. 1552-ben Szigeten egy Szögygyártó

arról már szó esett — jöllehet Mocsmolna a káptalan birtoka volt, de onnan sem ismerünk ilyen nevű jobbágycsaládot.⁷⁴ Más esetekből kiindulva, azaz a rokoni szeretet hangsúlyozása, illetve, mivel a két forrás alapján nem lehetett nagy a korkülönbség közöttük, elképzelhető, hogy szüleik voltak testvérek, persze felmerülhet a nagybáty–unokaöcs reláció is közöttük. A harmadik és negyedik kérdés már átvezet bennünket a topográfiai kérdésekhez.

Tűgyártó Pál tulajdonát — mondhatni — megszokott módon egy városi ház a hozzátartozó kerttel és udvarral, amelyen különféle építmények álltak, és egy szőlő képezte: az előbbi, kőből épült ingatlan a Várad város Nagyszíziget nevű városrészében állt, a nagyobb és jobb épületek közé tartozhatott. A másik, 1526-ban említett ugyanabban a városrészben álló háza a 150 aranyforintos zálogösszegeből ítélve — mégha az eltűzött is lehetett bizonyos okok miatt — szintén a jelentős épületek közé tartozhatott. Mindez egyttal azt is jelenti, hogy Pál — márcsak ragadvány nevéből is következőn — a gazdagabb váradiaiak közé tartozott.

A későbbi Nagyvárad részeiről ismereteinket néhány évvel ezelőtt Szende Katalin foglalta össze a korábbi szakirodalom alapján,⁷⁵ illetve utóbb, néhány részletében — a klarisszák rendházának meghatározása kapcsán — Skorka Renáta pontosította.⁷⁶ Az ő megállapításai alapján Várad vára és városa (a püspöki és káptalani városrész) körül a tatárjárás előtt már létezett észak felől Olaszi, 13. század második felében kelet felé Újfalú (utóbb Velence) és délre Szentlőrinc (utóbb Vadkert). A 14. század elején említik Várad városától délnyugatra Sziget, illetve nyugat felé Szombathely települést, pár évtizeddel később pedig Újbécs és Szent Jakab, az 1375. évi statútumban pedig az Olaszitól északkeletre fekvő Szentpéter negyed, illetve további utcák, szegek neve bukkan fel.⁷⁷ A Sziget vagy Nagyszíziget *vicus* neve — mint láthattuk — viszonylag korán feltűnik a forrásokban, ami

---

nevű személy ismert (*Jakó Zs.*: Bihar megye i. m. 383.), 1562-ben pedig egy Tűgyártó Sebestyén nevű váradai polgár (Boldog Várad. Szerk. Bálint István János. Budapest é. n. [1992.] 137.).

⁷⁴ *Jakó Zs.*: Bihar megye i. m. 303.

⁷⁵ *Szende K.*: Civitas opulentissima i. m.

⁷⁶ *Skorka Renáta*: A váradai ferences rendi kolostorok topográfiája. In: Nagyvárad és Bihar az Anjou-korban. Szerk. Zsoldos Attila. (Tanulmányok Biharország történetéről 5.) Nagyvárad 2018. 159–182.

⁷⁷ *Szende K.*: Civitas opulentissima 119–120. i. m. Kakucs nem alkotott külön negyedet, hanem Velence részét képezte (*Skorka R.*: A váradai ferences rendi kolostorok i. m. 182.).

annak a fényében, hogy a terület a váradi székeskáptalan birtoka volt,⁷⁸ nem okozhat különösebb meglepetést. Ugyanakkor ennek alapján magyarázatot nyerhet az is, hogy Túgyártó Pál és Mocsmolnai Balázs hogyan keveredhetett rokonságba egymással: mindketten káptalani, egyikük a „vidéki”, másikuk a „központban” lévő birtokon születhetett, családjuk pedig költözés, kereskedelem, illetve egyéb módon találkozhatott. Az ingatlan — a ház szomszédainak meghatározása alapján — a városrész két, észak–déli irányú utcájának valamelyikében állhatott.⁷⁹ A rokonság, azonbelső is a váradi polgár, Túgyártó Pál vagyoni helyzetéről már a szigeti kőház — és értéke, ha ugyanarról az épületről van szó — is sokat elárul, de rendelkezett egy szőlővel is a környező hegyekben.

A Váradot észak–északkeletről ölelő promontoriumok nevei közül a korábbi kutatás sokat összegyűjtött már,⁸⁰ így a *Serephel* / *Serefel* szőlőhegy neve, amelyen a Pál által eladományozott szőlő és présház (borsajtó) volt, is szerepel már korábban: 1410-ben Zamléni Ramasz fia Mihály, a nagyobb kancellária jegyzője⁸¹ rokonsága nevében többek között „a Várad város területén lévő *Serephel* nevű hegyen lévő *Serephel* nevű szőlőjét, amely sógora, néhai Balázs fia Jakab olaszi bírós és nővére, Erzsébet halála révén háramlott rá” a kápolnai pálosoknak adta.⁸² Ilyen nevű hegyet, területet Várad külte-

---

⁷⁸ 1318-ban említik odaválási jobbágyukat (Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia V. 1318–1320. Szerk. Kristó Gyula. Budapest–Szeged 1998. 10. sz., idézi *Szende K.*: Civitas opulentissima i. m. 119., 68. sz. jegyz.).

⁷⁹ Az egyik utca Szombathely felé, a másik Péntekhely felé vezetett a Hájón (Hévíj) át (*Szende K.*: Civitas opulentissima i. m., térképmelléklet; *Skorka R.*: A váradi ferences rendi kolostorok i. m. 281., térképmelléklet).

⁸⁰ *Bunyitay Vince*: A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig II. Nagyvárad 1883. 288., *Jakó Zs.*: Bihar megye i. m. 383–384., *Gálfi Emőke*: Az ország központjától Erdély kapujáig – Nagyvárad városi helyzete 1526–1580 között. In: „Várad mint oltalmaztatik” Küzdelmek Váradért a kora újkorban. Szerk. Oborni Teréz. (Tanulmányok Biharország történetéből 7.) Nagyvárad 2019. 49–50.

⁸¹ Személyére lásd *Bónis György*: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Budapest 1971. 112.

⁸² *quandam vineam suam Serephel vocatam in territorio Waradyensi in monte similiter Serephel nominato sitam, que a condam Iacobo filio Blasii iudice de Olazy sororio et nobili domina Elizabet nuncupata sorore uterina suis, in ipsum scilicet magistrum Michaelem perempniter forent et legittime redundata ac rite devoluta — MNL OL DL 9703., Zsigmondkori oklevéltár II. (1400–1410) Összeállította Mályusz Elemér. (Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 3–4.) Budapest 1956–1958. II. 8092. sz.*

rületén a különböző időszakban készült térképek (pl. második és harmadik katonai felmérés) nem tüntetnek fel, ráadásul a *Serephel* elnevezés jelentése sem ismert. Kicsit bonyolítja a kérdést, hogy a hegy neve a három forrásban kétféleképpen fordul elő: 1410-ben *Serephel*, 1512-ben pedig *Serefel* alakban. Az előbbi nevet legalább kétféle módon „írhatjuk át”: ha a szóban lévő „ph”-t betűkapcsolatnak értelmezzük, akkor az 1512. évi oklevelekben szereplő „Szerefel” kiejtési alakot kapjuk, ami mögött akár a Szerafin keresztnév rejtőzhet.⁸³ Ha viszont a *Serephel*-t vulgáris alakként fogjuk fel, és ragaszkodunk az 1410. évi forrásban szereplő szóhoz, azaz „Szerephely”-nek mondjuk, akkor egy egészen másik eredményre juthatunk: a szó első felét alkotó „szerep” szó szláv, mégpedig óegyházi szláv eredetű, jelentése: ’vad, bős, szilaj’.⁸⁴ (A szó modern román nyelvben is ismert „sireap” formában és ’meg nem szelídített, vad’ stb. jelentéssel bír.) A szó második fele, a „hely” szó minden bizonnyal nem igényel különösebb magyarázatot. Ezek alapján a keresett szó talán a „Vadhely” jelentéssel bírhatott. Az előbb már említettem, hogy több szőlőhegy nevét feltárta már a kutatás, így 1386-ban említenek egy, a „Vadlegelő” hegyen (*in monte Vad legelew*) lévő szőlőt is.⁸⁵ A két szőlőhegyet — amennyiben szófejtésem helyes — azonosíthatjuk egymással, más kérdés, hogy ennek alapján sem jutunk előrébb, mivel a térképeken a „Vadlegelő” hegy nevét sem találjuk.

Jobbágy vagy polgár?

Mocsmolnai Balázs pályaképeinek ismertetése során mindenfajta megjegyzés nélkül Tűgyártó Pált hol váradi lakosnak, hol pedig polgárnak neveztem, mintegy szinonimaként használva a két szót, megkerülve ezzel egy fontos, a magyarországi városok, illetve az ott élők jogi helyzetével kapcsolatos kérdést. Az 1512. augusztus végi oklevélben ugyanis Pál váradi lakosként (*inhabitor civitatis Waradiensis*), míg a szóbanforgó ház szomszédai polgárként (*civium dicte civitatis*) szerepelnek,⁸⁶ a két nappal későbbi bevallásban viszont már Pál is polgár (*civis civitatis Waradiensis*) megjelöléssel áll.⁸⁷ Tizennégy évvel ké-

---

⁸³ *Fehértői Katalin*: Árpád-kori személynévtár (1000–1301). Budapest 2004. 708–709.

⁸⁴ *Kiss Lajos*: Földrajzi nevek etimológiai szótára II, L–Zs. Budapest 1997. 574.

⁸⁵ MNL DL 7227., idézi *Jakó Zs.*: Bihar megye i. m. 383.

⁸⁶ Függelék 1. sz.

⁸⁷ Függelék 2. sz.

sőbb azonban a szabályszerűségeket kedvelők legnagyobb bánatára Pált mint váradi polgárt és lakost (*civis et inhabitator civitatis Waradiensis*) említik.⁸⁸ A Magyar Királyság területén a szakirodalom szerint az számított jogilag polgárnak (*civis* vagy *hospes*), aki szabad királyi városban élt, alapesetben tehát Tűgyártó Pál, mivel a káptalani városrészben rendelkezett ingatlannal és ott is élt (*inhabitor*), a káptalan alattvalójának, azaz jogilag jobbágyának számított. Éppen ezért azt várnánk, hogy az oklevelek kibocsátói a fentieknek megfelelően járnak el. (Az oklevelek kiadói jelen esetben nem jelentenek problémát, mivel az első kettőt a budai, a harmadikat pedig a váci székeskáptalan bocsátotta ki, akik ugyanúgy birtokosoknak számítottak a névadó településükön, tehát az utókor által számonkérhető fogalomhasználatban „otthon” voltak.) Ennek ellenére, mint látható, Tűgyártó Pál hol így, hol úgy, sőt, mindkét megnevezéssel is szerepel. A lakos (*inhabitor*) kifejezést még értelmezhetjük jobbágynak, de a polgár (*civis*) esetében ezt már nem tehetjük meg, annak használata mindenképpen magyarázatra szorul. Mielőtt a válaszhoz analógiákat keresnénk a hasonló felépítésű települések sorában, nézzünk meg egy, az ország másik feléből származó, témánkba vágó oklevelet! 1429-ben a győri székeskáptalan mint hiteleshely írásba foglalta egy elhunyt győri polgárának (*civis nostri Iauriensis*) tanúk jelenlétében elhangzott végrendeletét. E tanúk nem voltak mások, mint a káptalan győri jobbágynak (*iobagiones nostrorum de dicta Iaurino*), Bereck egykori bírójának (*iudicis*) özvegye, Anna, valamint Mihály fia Domokos felesége, Ilona (*honestas dominas*). A végrendelező többek között a Győr káptalani városban lévő telkét (*fundum curie sue in civitate nostra Iauriensis*) feleségére hagyta.⁸⁹ Ugyanazzal szembesülünk tehát, mint Tűgyártó Pál esetében: egyszerre nevezik polgárnak és jobbágynek a káptalani városrészben élőket. A győri jelenség háttérében egyértelműen az 1271. évi győri kiváltságlevél áll: V. István király oklevele révén a több birtokos — király, püspök, székes- és társaskáptalan — kezén lévő településrészek lakosai személyükben „győri polgárok” lettek, azaz személyes szabadsággal rendelkeztek, de a királyon kívüli birtokosok földjén élőknek — mint azok jobbágynak — továbbra is meg kellett fizetniük a földesúri adókat.⁹⁰ A jelenség nem egyedülálló, hiszen

---

⁸⁸ Függelék 5. sz.

⁸⁹ MNL OL DL 66 249.

⁹⁰ *Zsoldos Attila*: Győr az Árpádok Királyságában. In: Győr története I. A kezdetektől 1447-ig. Szerk. Horváth Richárd. Győr 2021. 66–73. – Az elmélet gyakorlati megvalósulását lásd *Horváth Richárd – Nemes Gábor – Vajk Ádám*: Győr város polgárai a középkorban 13. sz. – 1526. Győri tanulmányok 40. (2019) 153–196.

hasonlóképpen történt pár évtizeddel korábban a mintaként szolgáló Székesfehérváron is.⁹¹ Van egy harmadik példánk is, Pécs, amelyet a püspök és a székeskáptalan együttesen birtokolt: a pécsi lakosok jogilag a pécsi egyház, illetve püspök jobbágysai voltak,⁹² de az oklevelekben megnevezésük az egész középkoron át polgár (*hospes* vagy *civis*).⁹³ Példáinkat még hosszan sorolhatnánk, de talán ennyi is elég annak igazolására, hogy a „polgár” fogalmat korántsem csupán a szabad királyi városok, hanem más jogállású települések lakosaira is használták. E más jogállású települések pontos meghatározása nem tartozik a tanulmány feladatai közé, ám a fenti példákat teljes joggal állíthatjuk párba Tűgyártó Pál esetével. Mindez viszont azt jelenti, hogy Várad esetében is érvényesülhetett a többi püspöki székhelyen megfigyelt elv, illetve gyakorlat: az egyes, bármely birtokos kezén lévő településrészeken (Olaszi, Péntekhely, Sziget stb.) élők egyénileg váradi polgárnak számítottak, de jogilag az önálló településrész jobbágysainak/lakosainak.

3. Összefoglalás

Tanulmányomban két Bihar megyéből elszármazott és a váci székeskáptalanban Bátor Miklós püspöksége idején javadalmat nyerő személy, Ottományi István (1488) és Mocsmolnai Balázs (1505–1526) pályáját ismertettem a források adta lehetőséghez mérten. Az utóbbi kanonok, aki egyúttal pesti főesperes is volt, néhány személyes érintettségét tükröző tevékenységére is maradtak adatok. Ráadásul Balázs esetében — a tágabb rokonságából — megismerkedhettünk egy váradi (szigeti) polgárral: Tűgyártó Pállal, akinek révén újabb négy, Csaplár Imre, Lovász Antal, Nyerges Benedek és Varga Mihály váradi (szigeti) polgár neve vált közkinccsé. Kísérletet tettem az 1512-ben — mintegy száz év elteltével — felbukkanó *Serefel / Serephel* nevű szőlőhegy azonosítására: feltételezéseim szerint vagy a Szerafin személynév áll az elnevezés mögött, vagy „beszélő” névvel van dolgunk és magyarul ’Vadhelyet’ jelent, és így esetlegesen megegyezhet a 14. század második feléből adatolt Vadlegelő szőlőhegygel. Sajnos,

---

⁹¹ *Zsoldos Attila – Thoroczky Gábor – Kiss Gergely: Székesfehérvár története az Árpád-korban.* (Székesfehérvár története I.) 161–167. (a vonatkozó rész Zsoldos A. munkája).

⁹² Pécs története II. A püspökség alapításától a török hódításig. Szerk. Font Márta. Pécs 2015. 68. (a vonatkozó rész Koszta László munkája).

⁹³ Lásd uo. 198–233. (a vonatkozó rész Petrovics István munkája).

helyét sem az előbbi, sem az utóbbi formában nem találjuk meg a ma ismert váradi hegynevek között.

FÜGGELÉK

1

1512. augusztus 30.

A budai káptalan előtt Tűgyártó Pál váradi lakos a Várad város Nagysziget negyedében lévő kőházát a kerttel és házzal, illetve más építményekkel, a Várad város Serefel nevű szőlőhegyén lévő szőlőjét a borsajtóval Mocsmolnai Balázs pesti főesperesnek, váci és budafelhévi kanonoknak adja testvéri szeretetből és a Balázs által eddig nyújtott és a jövőben nyújtandó segítségért.

Felvallás a budai káptalan protocollumában. DL 106 083. pag. 148. (1. bejegyzés). – A szöveg mellett balról: *lecta, extradata*. – 18. századi másolatai: Arhivele Nationale ale Romaniei – Bihor, Capitlul Episcopiei Romano-cato-lice de Oradea, Seria 4: Acta antiqua, Fasc. LI, nr. III. és Arhivele Nationale ale Romaniei – Bihor, Fond Primaria Municipiului Oradea, Seria 1 - inventar 141, nr. 11., f. 36–53.

(Nos capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus per presentes,)¹ quod circumspectus Paulus Thewgyartha inhabitator civitatis Waradiensis coram nobis personaliter constitutus proposuit et sponte confessus est in hunc modum: quod ipse bona ac matura in se deliberatione prehabita totales, domum suam lapideam in eadem civitate Waradiensi in vico Naghzygeth nuncupato, in vicinatatibus domorum circumspectorum a septentrionali Benedicti Nyerges, a meridionali vero plagis Michaelis Warga civium dicte civitatis Waradiensis habitam simul cum orto et curia ac aliis structuris et edificiiis utilitatibusque et pertinentiis quibuslibet ad eandem domum de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, item unam vineam in promontorio eiusdem civitatis Waradiensis in monte Serefel vocato, cui a septentrionali Emerici Chaplar et a meridionali plagis Anthonii Lowaz similiter civium dicte civitatis Waradiensis vinee desunt vicinari, modo simili cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, loco scilicet torcularis et via communi ad eandem vineam de iure spectantibus et pertinere debentibus, venerabili domino Blasio de Mochmolna archidiacono Pesthiensi ac Vacien- si et Sancte Trinitatis de superioribus aquis

calidis Budensis ecclesiarum canonico, tum ob zelum fraternalis dilectionis, tum etiam multimodis subsidiis fraternalibusque complacentiis et favoribus, quibus sibi a pluribus iam retroactis temporibus idem dominus Blasius archidiaconus affuisset infuturumque adesse minime dubitaret, dedisset, donasset et contulisset, immo dedit, donavit et contulit coram nobis iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas pariter et habendas. Assumensque idem Paulus Thewgyartha eundem dominum Blasium archidiaconum in pacifico dominio dictarum domus et vinee semper et ubique contra quoslibet causidicos, impeditores et actores tueri, protegere et conservare propriis suis laboribus et expensis harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum feria secunda proxima post festum decollationis Beati Iohannis baptiste anno Domini 1512.

¹ A kiegészítés a másolatból.

2

1512. szeptember 1.

A budai káptalan előtt Mocsmolnai Balázs pesti főesperes, váci és budafelhévízi kanonok, mivel Tűgyártó Pál váradi polgár a Várad város Nagysziget nevű negyedében lévő kőházát és a Várad város Serefel nevű szőlőhegyén lévő szőlőjét testvéri szeretetből neki adta, megengedi, hogy azok Pál élete végéig kezén maradjanak.

Felvallás a budai káptalan protocollumában. DL 106 083. pag. 148. (2. bejegyzés). – A szöveg mellett balról: *lecta et extradata*.

(Nos capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus per presentes,) quod venerabilis dominus Blasius de Mochmolna archidiaconus Pesthiensis ac Waciensis et Sancte Trinitatis de superioribus calidis aquis Budensis ecclesiarum canonicus coram nobis personaliter constitutus proposuit et sponte confessus est in hunc modum: quod quia circumspectus Paulus Thewgyartha civis civitatis Waradiensis quandam domum suam in eadem civitate Waradiensis in vico Naghzygeth vocato, in vicinitatibus domorum a septemtrionali Benedicti Nyerges, a meridionali vero plagis Michaelis Warga civium eiusdem civitatis Waradiensis habitam necnon unam vineam suam in promontorio ipsius civitatis Waradiensis in monte Serefel nuncupato in vicinitatibus vinearum a septemtrionali Emerici Chaplar, a meridionali vero plagis Anthonii Lowaz in

eadem civitate Waradiensi commorantium sitam simul cum omnibus ipsarum utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, eidem domino Blasio archidiacono tum ob zelum et fraternalis dilectionis amorem, tum etiam pro multimodis subsidiis fraternalibusque complacentiis, quibus idem dominus Blasius archidiaconus eidem Paulo Thewgyartha semper affuisset, dedisset, donasset et contulisset, ob hoc ipse bona ac matura in se deliberatione prehabita eidem Paulo Thewgyartha hoc et id annuisset et concessisset, immo annuit et concessit coram nobis, quod videlicet idem Paulus Thewgyartha vita sua durante easdem domum et vineam semper pacifice tenere et possidere valeat atque possit habeatque omnimodo tenendas et conservandas potestatis facultatem harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in festo Beati Egidii abbatis, anno Domini millesimo quingentesimo duodecimo.

3

1513. január 30.

A budai káptalan előtt Mocsmolnai Balázs pesti főesperes, váci és budafelhévízi kanonok tiltakozott az ellen, hogy a napokban, amikor ügyei intézése céljából budafelhévízi házából eljött, Pesti Pál váci kanonok, valamint testvérei, Erasmus és Orbán feltörték házát és elvitték a váci kanonokoron lévő, a néhai Szennyesi Péter váci főesperes és kanonok által végrendeletileg ráhagyott házra vonatkozó okleveleit, amely házat ráadásul Pál az ő akarata ellenére használja és lakja.

Felvallás a budai káptalan protocollumában. DL 106 083. pag. 180–181. – A szöveg mellett balról: *extradata*.

(Nos capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus per presentes,) quod venerabilis dominus Blasius de Mochmolna archidiaconus Pesthiensis ac Waciensis et Sancte Trinitatis de superioribus calidis aquis Budensis ecclesiarum canonicus nostram personaliter veniens in presentiam per modum protestationis nobis significare curavit in hunc modum: quod cum ipse feria sexta proxime preterita¹ pro quibusdam certis suis causis et negociis peragendo et expediendo de domo sua in dictis superioribus calidis aquis Budensibus habita exire contigisset, nescitur unde forte ex subordinatione honorabilis magistri Pauli de Pesth canonici dicte ecclesie Waciensis ac Erasmi et Urbani fratrum eiusdem, qui etiam diebus proxime elapsis eidem domino Blasio archidiacono mortem minitari non formidassent aliqui apertis hostiis dicte domus sue quibusdam clavibus adulterinis exportatisque exinde certis litteris et litteralibus

instrumentis, factum scilicet cuiusdam domus sue Wacie in serie domorum canonicalium habite, ipsum dominum Blasium archidiaconum ex testamentarie legatione venerabilis condam domini Petri de Zennyes archidiaconi et canonici dicte ecclesie Waciensis concernentis, quam videlicet adpresens idem magister Paulus contra omnem voluntatem eiusdem domini protestantis inhabitaret, tangentem et concernentem, et cum eisdem etiam certam et notabilem summam pecunie ac alias nonnullas res et bona domo in eadem existentes et habita exportassent et abstulissent in grave preiudicium et dampnum iurisque derogamen sepefati domini Blasii archidiaconi protestantis valde magnum, in cuius protestationis testimonium presentes litteras nostras eidem domino Blasio archidiacono duximus concedendas. Datum die dominico proximo ante festum purificationis Beatissime Virginis Marie, anno Domini 1513.

¹ Jan. 28.

4

1513. január 30.

A budai káptalan előtt Mocsmolnai Balázs pesti főesperes, váci és budafelhévízi kanonok tiltakozott az ellen, hogy a váci kanonokson lévő, Szennyesi Péter váci főesperes és kanonok által ráhagyott házat, amelyet hosszas munkával és költséggel szerzett vissza Pesti Pál váci kanonoktól, nem tudni milyen jogcímen, Várdai Ferenc váci püspök Pálnak adta. Ezért Ferenc püspököt az elfoglalástól és a Pál részére történő átadástól és annak birtokában való megőrzésől, Pál kanonokot pedig a megvételtől és elidegenítéstől, illetve használatától eltiltja.

Felvallás a budai káptalan protocollumában. DL 106 083. pag. 181. – A szöveg mellett balról: *extradata*.

(Nos capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus per presentes,) quod venerabilis dominus Blasius de Mochmolna archidiaconus Pesthiensis ac Waciensis et Sancte Trinitatis de superioribus calidis aquis Budensis ecclesiarum canonicus nostram personaliter veniens in presentiam per modum protestationis et inhibitionis nobis significare curavit in hunc modum: quod licet ipse quandam domum suam Wacie in serie domorum canonicalium habitam, ipsum ex testamentarie legatione venerabilis condam domini Petri de Zennyes archidiaconi et canonici dicte ecclesie Waciensis concernentem longo iure processu ac multis laboribus fatigiisque et expensis reacquirendam ab honorabili

magistro Paulo de Pesth canonico eiusdem ecclesie Waciensis obtinuerit, tamen nescitur, quibus respectibus quove iuris titulo, reverendus dominus Franciscus de Warda episcopus prefate ecclesie Waciensis prefatum magistrum Paulum preter omnem viam iuris privata sua auctoritate sub tutela et protectione sua in eadem domo adpresens teneret et conservaret, in preiudicium et dampnum iurisque derogamen eiusdem domini Blasii archidiaconi protestantis valde magnum. Unde facta huiusmodi protestatione idem dominus Blasius archidiaconus prefatum dominum Franciscum episcopum ab occupatione dicte domus sue ac in eadem dicti magistri Pauli protectione et conservatione, eundem vero magistrum Paulum a venditione et quavis alienatione ac ulteriori detentione et conservatione eiusdem domus usuque fructuum et quarumlibet utilitatum suarum perceptione seu percipi factione quomodolibet iam factis vel fiendis prohibuit contradicendo et contradixit inhibendo publice et manifeste coram nobis vigore et testimonio presentium mediante. Datum die dominico proximo ante festum purificationis Beatissime Virginis Marie, anno Domini 1513.

5

1526.

A váci káptalan emlékezetül adja, hogy Tűgyártó Pál váradi polgár bizonyos nehézségei miatt a Várad város Sziget nevű negyedében, a káptalani soron lévő házát 150 aranyforintért elzálogosította Mocsmolnai Balázs váci őrkanonoknak visszaváltásig.

Formulariumi bejegyzés. Pécsi Egyetem Könyvtára, Kézirattár, Formulariumok DD-3-19. (DF 283 680.) pag. 8. (15. dia). – A szöveg felett középen: *inpignoratitia*.

Nos etc. (= capitulum ecclesie Waciensis) memorie commendamus per presentes, quod circumspetus Paulus Thewgartho civis et inhabitator civitatis Waradiensis oneribus quorumlibet fratrum, proximorum et consanguineorum suorum in infrascriptis super se assumptis coram nobis personaliter constitutus sponte et libere confessus extitit in hunc modum: quod ipse pro quibusdam necessitatibus suis ipsum adpresens summe urgentem evitandis domum suam in civitate Waradiensi in vico Zygeth, serie scilicet capituli ecclesie Waradiensis sitam et habitam infra tempus redemptionis eiusdem venerabili domino Blasio de Mochmolna custodi et canonico ecclesie Waciensis pro centum et quinquaginta florenis auri ab eodem coram nobis plene levatis et receptis inpignorasset

et obligasset nostrique obligavit et in pignora in presentia sic tamen et eomodo, ut dum et quando prefatus Paulus Thywygartho prescriptam domum suam huiusmodi ab ipso domino Blasio custode posset et vellet redimere, extunc idem dominus Blasius custos rehabitis dictis centum et quinquaginta florenis, pecuniis scilicet summis ipsam domum eidem Paulo Thywygartho remittere debeat et teneatur litterarum nostrarum vigore et testimonio mediante. Datum 1526.

A kötet szerzői

BÁRÁNY ATTILA, DSc, egyetemi tanár (Debreceni Egyetem, Debrecen)

FEDELES TAMÁS, DSc, tanszékvezető egyetemi tanár (Pécsi Tudományegyetem, Pécs); tudományos tanácsadó (HUN-REN – Pázmány Péter Katolikus Egyetem – Pécsi Tudományegyetem Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport, Budapest–Pécs)

HORVÁTH RICHÁRD, PhD, tudományos főmunkatárs (HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest)

KRISTÓF ILONA, PhD, habilitált egyetemi docens (Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger)

MIKÓ GÁBOR, PhD, egyetemi adjunktus (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest), tudományos főmunkatárs (HUN-REN TKI – Magyar Nemzeti Levéltár – Szegedi Tudományegyetem Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, Szeged–Budapest)

PÁLOSFALVI TAMÁS, PhD, tudományos főmunkatárs (HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest)

C. TÓTH NORBERT, DSc, főlevéltáros (Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest), kutatócsoport-vezető (HUN-REN TKI – Magyar Nemzeti Levéltár – Szegedi Tudományegyetem Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, Szeged–Budapest)

ZSOLDOS ATTILA, akadémikus, kutató professzor (HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest)